

РЕЦЕНЗИЯ

От: Георги Чанков Георгиев, доцент, доктор на икономическите науки;
УНСС

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по икономика, *научна специалност* Световно стопанство и МИО, в УНСС.

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед №249/5.12.2022 г. на Ректора на УНСС.

Автор на дисертационния труд: *Алексей Иванов Маргоевски*

Тема на дисертационния труд: ***ЕНЕРГИЙНА ДИПЛОМАЦИЯ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В КАСПИЙСКИЯ РЕГИОН***

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма към *катедра/факултет* на УНСС по *научна специалност* съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС №249/5.12.2022 г. Обучението е осъществено в *редовна/задочна* форма през периода 2017-2022 г. Биографията на кандидата свидетелства за подчертан интерес в областта на международните отношения – магистратури по „Международни отношения“ (НБУ), „Английска филология - Превод“ (СУ ”Св.Климент Охридски”), „Национална сигурност и отбрана“ (ВА „Г.С.Раковски”) и „Близкоизточни изследвания“(СУ ”Св.Климент Охридски”), както и стажове в Министерството на икономиката и Министерство на външните работи, на Р България, Дипломатическия институт и Центъра за изследване на демокрацията в ЦИЕК на СУ. По време на докторантския курс изпълнението на индивидуалния план върви без забавяния и съществени забележки.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд е с общ обем 242 страници и е структуриран в увод, изложение в три глави, заключение, списък с използвана литература и приложения.

Темата - „Енергийна дипломация на ЕС в Каспийския регион“ е от изключителна актуалност и значимост в условията на енергийна криза и ограничаването на енергийните доставки за Европейския съюз. Главното външнополитическо средство на ЕС е „меката сила“ и е особено необходимо да се изследват средствата и подходите на европейската енергийна дипломация в Разширения Каспийски регион, предлагащ алтернативи за европейската енергийна сигурност.

Целта на изследването е да дефинира мястото на Разширения Каспийски регион в енергийната политика на Европейския съюз и да се оцени ефективността на дипломатическите му усилия в региона за повишаване на неговата енергийна сигурност на фона на засилената конкуренция в региона.

За постигане на базовата цел са изведени следните ключови изследователски задачи:

- 1) Разкриване на факторите, влияещи върху енергийната сигурност на Европейския съюз и произтичащите от това задачи пред енергийната дипломация;
- 2) Определяне на мястото на Кавказко-каспийската зона и Централна Азия сред приоритетните направления в енергийната дипломация на ЕС;
- 3) Вписване на българския национален интерес в реализирането на каспийската алтернатива за европейската енергийна сигурност.
- 4) Разкриване на енергийните стратегии и механизмите за влияние на водещите световни и регионални сили в Разширения Каспийски регион;

Основният обект на настоящото изследване е европейската енергийна сигурност, изследвана през призмата на външното измерение на енергийната политика на ЕС, каквото се явява енергийната дипломация на съюза (инструмент на Общата външна политика и политика за сигурност) в Разширения Каспийски регион.

Предмет на изследването е ефикасността на енергийната дипломация на ЕС в Разширения Каспийски регион в условията на сътрудничество и съперничество между световните и регионални сили, каспийските държави и недържавните играчи в рамките на по-широкия геополитически сблъсък за контрола, експлоатацията и преноса на каспийските енергийни ресурси. Предметът се разглежда през призмата на успехите и неуспехите в реализацията на енергийни проекти, предлагани от ЕС в региона.

Основна изследователска теза: Енергийната дипломация на ЕС в Кавказко-каспийската зона и Централна Азия не постига заложените в нея цели да нареди Съюза сред ключовите фактори там, поради ограничеността на арсенала ѝ, който традиционно включва „меката сила“, но изключва „твърдата сила“. Същевременно политиката на Съюза към посочените региони е подплатена с твърде скромни финансов ресурс, което също ограничава ефективността ѝ, заедно с вътрешни противоречия между страните членки на блока относно моделите на взаимодействие с държавите от Разширения Каспийски регион.

В изпълнение на поставените задачи е използвана литература, включваща 181 научни, информационни, документални, дигитални и интернет източници на български, английски и руски език. Броят и заглавията доказват отлична осведоменост на дисертанта по проблематиката, разглеждана в дисертационния труд и постоянен стремеж към актуализиране на информацията.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

В резултат на упоритата работа са постигнати следните научни и научно-приложни резултати:

Защитена е основната теза, че „Енергийната дипломация на ЕС в Кавказко-каспийската зона и Централна Азия не постига заложените в нея цели да нареди Съюза сред ключовите фактори там, поради ограничеността на арсенала ѝ, който традиционно включва „меката сила“, но изключва „твърдата сила“.

Приведени са доказателства, че политиката на ЕС към партньорите в региона не е подплатена с достатъчно ресурси, показани са и противоречията между страните членки на блока относно моделите на взаимодействие с държавите от Разширения Каспийски регион. Сравнението с конкуренти за каспийските енергийни ресурси показва трудността за ЕС да формулира ясно собствените си интереси и да прояви последователност и самостоятелност при тяхната защита. Показано е как енергийната дипломация на ЕС е спъвана от зле обосновани от политическа, технологическа и/или икономическа гледна точка идеологически концепции. Тази идеологизация („Зелена сделка“, „демокрация“, „човешки права“) поставя съюза в неизгодно положение спрямо страни, изповядващи прагматичен подход.

Основни задачи са решени както следва:

1) Мястото на Кавказко-каспийската зона и Централна Азия сред приоритетните направления в енергийната дипломация на ЕС е точно определено чрез подробно изследване на взаимоотношенията на отделни държави от Разширения Каспийски регион с ЕС;

2) Формулиран е българският национален интерес в реализирането на каспийската алтернатива за европейската енергийна сигурност, в т.ч. чрез включване в проекта за „Южен газов коридор“;

3) Енергийните стратегии и механизмите за влияние на водещите световни и регионални сили в Разширения Каспийски регион са разкрити чрез подробно изследване на постиженията на тяхната енергийна дипломация по отношение на държавите от Кавказко-каспийската зона и Централна Азия;

Отговорите на изследователските въпроси са формулирани както следва:

1.) Каква е ролята на Разширения Каспийски регион в очертаващия се геополитически сблъсък за достъп до енергийните ресурси в световен мащаб? – Ролята на региона е относително голяма, поради нарастващия недостиг на енергийни ресурси в световен мащаб, макар запасите му на въглеродороди да са едва 6% от световните. Специално за ЕС тази роля е не особено голяма, тъй като Разширеният Каспийски регион в момента има потенциал да покрие едва 10% от енергийните нужди на блока.

2.) Как еволюира концепцията за енергийна сигурност в стратегическите документи на ЕС? - Концепцията за енергийна сигурност в стратегическите документи на блока, включително по отношение на външното измерение на европейската енергийна политика към Кавказко-каспийската зона и Централна Азия, еволюира в посока концептуална неяснота. Тя се състои в осъзнаването на необходимостта от разнообразяване на енергийните доставки и заедно с това проявената готовност за отказ от енергоносителите на региона в обозримо бъдеще заради изискванията на Зелената сделка. Не личи осъзнаване за природата и направленията на конкуренцията за енергоресурсите в региона, оттам и липсва яснота по средствата за борба с тази конкуренция, в т.ч. чрез енергийна дипломация.

3.) Каква е ефективността на енергийната дипломация на ЕС в Кавказко-каспийската зона и Централна Азия в опит да позиционира Съюза сред ключовите геополитически играчи в двата региона? – Ефективността е ниска, тъй като практическият ефект от реализацията на проекта за „Южен газов коридор“ засега е допринесъл за укрепване на енергийната сигурност само на ограничен брой европейски държави от Южна и Югоизточна Европа, но като цяло разчита на енергийните ресурси на една единствена държава – Азербайджан, което не позволява

поне засега използването на пълния енергиен потенциал на Кавказко-каспийската зона и Централна Азия за покриване на енергийните нужди на Съюза.

Заключенията на автора са:

1. Усилията, които е необходимо да положи ЕС за реализирането на кавказко-каспийската и централноазиатска алтернатива за неговата енергийна сигурност в момента са недостатъчни;

2. Конкуренцията между световните и регионални сили за влияние в Кавказко-каспийската зона и Централна Азия се изостря и ЕС не успява да увеличи и да използва икономическото си влияние в региона;

3. След края на Студената война държавите от кавказко-каспийската и централноазиатска зона решават сложни проблеми и предизвикателства чрез (не)успешно балансиране между регионалните и глобални съперници.

Изследователските задачи са решени успешно благодарение на поставянето на интердисциплинарното изследване върху правилна методологична основа. Представеният дисертационен труд се опира на понятийния апарат на теорията на международните отношения с основните ѝ школи и подходи. Ограниченията на геополитическия подход са преодолен чрез допълване с исторически и икономически анализ. Приложен е системният подход (Толкът Парсънс), подходящ за анализ на сложни обществени системи, с ползване на научния апарат на теориите на реализма (Ханс Моргантау и Роналд Нийбур), неореализма (Кенет Уолц) и за световната система (Фернан Бродел, Имануел Уолърстейн) в международните отношения.

През призмата на структурния неореализъм се разглеждат най-вече интеграционните процеси в Разширения Каспийски регион, базирани на създаването на нови или укрепването на съществуващи международни организации. В случая регионалната перспектива в междудържавните отношения в Разширения Каспийски регион преобладава над глобалистката. Подобен подход предполага задълбочено изследване на политико-географските и исторически детерминанти в контекста на вземането на едни или други управленски и стратегически решения.

Теорията на идеализма в международните отношения и донякъде на бихейвиоризма е подходяща за разглеждане на общия подход ЕС при проблемите на климата и „зелената“ икономика, но в конкретната тематика на изследването за енергийната дипломатия на Съюза към Разширения Каспийски регион, където този подход се оказва неприложим и недостатъчно релевантен.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

1. Нов обект на изследване – прилагане на енергиен геополитически модел към изучаването на Разширения Каспийски регион като самостоятелен и специфичен обект на изследване и анализ: претенцията е частично защитена. Енергийният геополитически модел не е достатъчно ясно очертан.

2. Осъществяване на комплексно изследване на връзките между енергийната сигурност и диверсификация на енергийните източници и маршрути на ЕС и потенциала на Разширения Каспийски регион като неин фактор през призмата на външната политика и международните отношения: претенцията е защитена.

3. Обогаляване на съществуващите знания в България за енергийните политики на каспийските държави: претенцията е защитена.

4. Прилагане на специфична методология от инструментариума на Теорията на международните отношения за изследване на сложните енергийни проблеми на регионално ниво и комплексния им анализ с цел представяне на многоизмерната същност на енергийната сигурност: претенцията е защитена.

5. Обогащаването на съществуващите знания в България за актуалната външна политика на ЕС в Разширения Каспийски регион чрез съпоставителен анализ и контент анализ на двете Стратегии на блока към Централна Азия от 2007 г. и 2019 г.: претенцията е частично защитена. Сравнителният анализ между двете стратегии, в т.ч. с наблягане върху резултатите от следването им, трябва да бъде по-задълбочен, за сметка на прекомерната на места фактология.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

1. Статия “Energy Cooperation between EU and Ukraine amid Politics and Policy”., Energy and Climate Diplomacy, Diplomatic Institute, Ministry of Foreign Affairs., Sofia, July 2021, ISBN978-619-7200-31-7, pp.32-46

2. Статия „Икономическото сътрудничество между ЕС и Китай в Черноморския регион – отхвърляне на стереотипите“, в колективна монография. „Черноморският регион в глобалната икономика и политика“, Георги Чанков и колектив, Издателски комплекс УНСС ., С.2020 г., ISBN978-619-232-313-4, стр.200-206

3. Научен доклад „Европейският съюз в прехода към нисковъглеродна икономика в контекста на предизвикателствата пред европейския енергиен пазар“, в сборник с доклади на годишна научна конференция „ЕС след 2020 г.: в търсене на идентичност, устойчивост и растеж“, проведена на 26 октомври 2017 г. от Българската асоциация за европейски изследвания (БАЕИ), С.2017 г., ISBN 978-619-90953-0-0, стр.228-243

Посочените статии и докладът отговарят на научните изисквания и са преминали през одобрение на редакционни колегии. Те са достъпни в базите-данни с българска научна литература, тяхната насоченост съвпада с темата на дисертацията и свидетелства за целенасочеността в научната работа на дисертанта.

6. Оценка на автореферата

Съдържанието на дисертационния труд е отразено коректно в автореферата. Неговият обем и подредба съответстват на общоприетите стандарти.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

- Критичните бележки са свързани най-напред с прекомерното старание на дисертанта да актуализира постоянно информацията. Това е главната уловка при дисертация върху актуална тема от текущата политика и една от слабостите на работата е изобилието от факти, при които не е направено достатъчно ясно разграничението между съществено и несъществено.

- Стремешът към максимално разширяване на методологичната основа води до нейното разводняване и на места е трудно да се проследи прилагането на някоя от изброените теории при извършването на анализа.

- Оценките за ефективността на дадени външнополитически действия винаги са трудни, тъй като голяма част от информацията по тях остава дълго време закрита. Тази трудност се преодолява по косвен път чрез анализ на последиците от тези действия във времето. В някои от посочените примери оценката е неубедителна, в т.ч. поради малкото време за оценка на последиците от тях. т. Ефективността напр. на проекти като „Южен газова коридор“ понякога може да се оцени след десетилетия и силно зависи от колебания в политическата и икономическа конюнктура, което следва да се взема предвид.

Като **препоръка** към дисертанта: Темата ще остава актуална в обозримо бъдеще, при това извън разглеждания кръг страни остават и държави, които тепърва ще играят значима роля при разпределението на енергийните ресурси на Централна Азия и ще усложняват задачите пред енергийната дипломация на ЕС. Може да се помисли за разширяване на темата с включване на държави като Турция, Индия и Пакистан, заедно с разглеждане на перспективни международни енергийни и инфраструктурни проекти. Монография на тази тема би увеличила научната и приложната стойност на представената дисертация.

8. Заключение

На основа на цялостното положително впечатление от дисертацията, в т.ч. така очертаните научни приноси, направени от докторанта Алексей Иванов Маргоевски в докторската му дисертация на тема „ЕНЕРГИЙНА ДИПЛОМАЦИЯ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В КАСПИЙСКИЯ РЕГИОН“, препоръчвам да му бъде присъдена научната и образователна степен „доктор“ по икономика.

10.01.23/София

Подпис:

доц. д.н. Георги Чанков

Забележка: Препоръчителен обем за рецензия относно дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“: 7 стандартни страници.